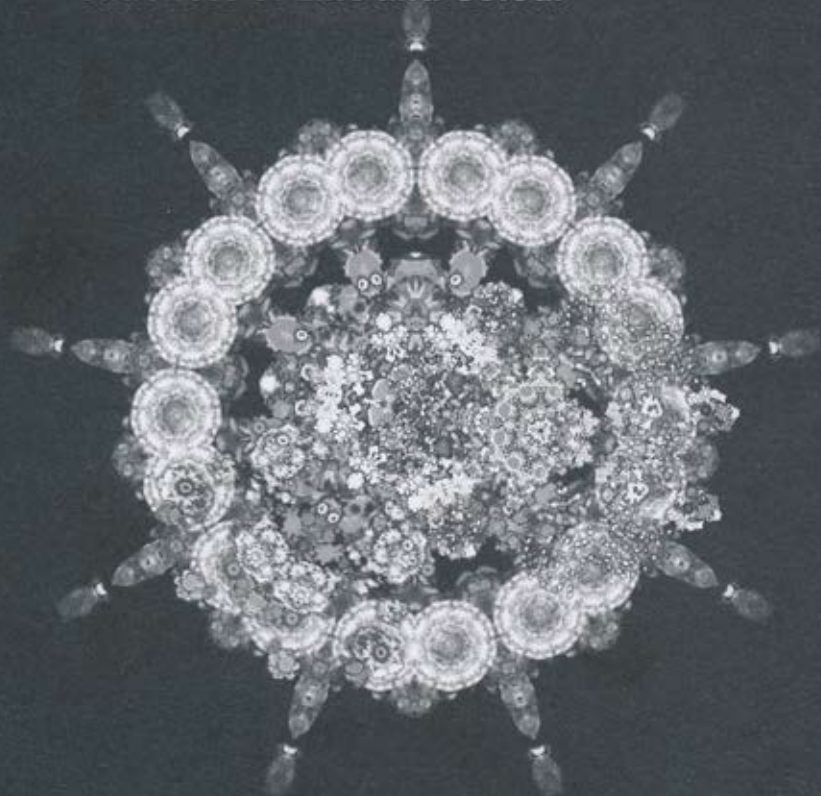

Dódda Maggy, DeCore (auraa), 2012.

Hljómfall litar og línu
Cadences of Line and Colour

Um aldri hefur listamenn dreynt um að búa til eins konar litaorgel, tæki sem hægt væri að spila á eins og hljóðfæri en varpaði upp litum og jafnvel formum í stað þess að gefa frá sér tóna. Með slíku tæki yrði hægt að skapa sjónræna upplifun sem svipaði til þess að hlusta á tónverk. Þegar myndlistarmenn fóru svo að þreifa sig áfram með abstraktmyndir snemma á tuttugustu öld leituðu þeir gjarnan fyrirmynda í fagurfræði tónlistar. Tónlist, hugsuðu menn, er tærasta listformið og óbundin hlutveruleikanum því að hún snýst ekki um að sýna myndir af einhverju eða segja sögur heldur lifir hún algjörlega á eigin forsendum. Í abstrakt myndlist þurfti að finna nýjar leiðir til að skipuleggja myndflötinn því að í óhlutbundnum myndheimi gildi ekki lengur hefðbundin uppröðun hluta og fjarviddarteikning. Farið var að tala um hljómfall litar og línu og myndlistarmenn fóru jafnvel að byggja verk sín á tónsmíðaformum eins og fúgu, kantötu og sönötu. Þegar hin nýja kvikmyndalist fór að sækja á þóttust margir sjá að þar væri kominn rétti miðillinn til að gera þennan draum að veruleika: Að búa til abstraktmyndir með formum og línunum sem lifðu í tíma, liðu áfram, risu og hnigu, umbreyttust og teiknuðust fram eins og tónverk. Á þessum árum varð til hugmynd um samþættingu myndlistar og tónlistar sem hefur spunnist áfram og orðið að mikilvægum þræði í flókinni listþróun síðustu hundrað ára: Hugmyndin um sjónræna tónlist sem er viðfangsefni þessarar sýningar.

Abstraktlistin breiddist hratt út og á fáum árum vann hún sér forvígismenn meðal nær allra vestrænna þjóða. Svænski listamaðurinn Viking Eggeling (1880–1925), sem hafði verið í miðri deiglu módernismans í París og þáttakandi í dada-gjörningum í Cabaret Voltaire í Zürich, fór að gera tilraunir

með abstrakt kvikmyndir í byrjun þriðja áratugarins. Mynd hans *Skáhöll sínfónía* (*Symphonie diagonale*) frá 1924, sem sjá má á sýningunni, olli straumhvörfum í sögu tilraunakvikmynda og sjónrænnar tónlistar. Um 1920 varð draumurinn um litaorgelið líka að veruleika þegar Daninn Thomas Wilfred (1889–1968) smíðaði tæki sem hann kallaði Clavilux og flutti fyrstu „litatónleika“ sína í New York; meðal áhorfenda var hljóm-sveitarstjórinn Leopold Stokowski. Útkoman var frjálst abstrakt ljósaverk í anda abstrakt-expressjónismans enda voru lumia-verk Wilfreds m.a. sýnd með málverkum eftir Pollock, Rothko og Willem de Kooning í nútímalistasafninu í New York árið 1951. Eitt af lumia-verkum Wilfreds má sjá á sýningunni í Hafnarhúsi í vídeóútgáfu.

Viking Eggeling dó aðeins tveimur vikum eftir að hafa frumsýnt fyrstu mynd sína en Þýsk-bandariski listamaðurinn Oskar Fischinger (1900–1967) og aðrir þróuðu abstraktkvikmyndina áfram. Smám saman opnuðust fleiri tjaningarmöguleikar fyrir þessa nýju listgrein, fyrst hljóð (sem gerði það kleift að myndlist og tónlist gætu runnið saman í einu abstraktverki) og svo litur. Listamennirnir gátu líka nýtt sér framfarir sem urðu við gerð teiknimynda til að vinna sífellt flóknari og metnaðarfullri verk. Raunar voru sumir þeirra frumkvöðlar við að þróa þá tækni áfram, t.d. Fischinger sem vann verkefni í Hollywood fyrir Disney og fleiri kvikmyndafyrirtæki. Meðal þeirra sem tóku við keflinu af frumkvöðlunum voru bandaríska bræðurnir John Withney (1917–1995) og James Withney (1921–1982) og er verk þeirra *Film Exercise #4* frá 1944 á sýningunni.

John Withney varð líka einn af þeim fyrstu til að nýta sér rafeinda- og tölvutækni árið 1961 og er óhætt að segja að með tilkomu þeirrar tækni hafi orðið bylting í sögu

sjónrænnar tónlistar. Einn af þeim sem fóru snemma að nýta sér þessa nýju möguleika var Bandaríkjamadurinn Stephen Beck (f. 1950) og eru tvö verk eftir hann frá árunum 1971–1972 á sýningunni. Meðan Beck var að vinna þessi verk fæddist svo Jeremy Blake (1971–2007) sem átti þátt í því að kynna hugmyndina um sjónræna tónlist fyrir nýrri kynslóð við upphaf tuttugustu og fyrstu aldar, bæði með sýningum á listasöfnum og með samstarfi sínu við kvikmyndagerðarmenn og popptónlistarmenn. Sjónræn tónlistarverk hans voru valin á Whitney tvíæringinn í New York þrisvar í röð (árin 2000, 2002 og 2004) og höfðu mikil áhrif á vídeólist samtímans. Val verka eftir hann er að finna á sýningunni. Einnig má sjá á sýningunni í Hafnarhúsi verðlaunaverk frá fyrstu hátíð sjónrænnar tónlistar á Íslandi, sem var haldin í Hörpu um mánaðamótin janúar-febrúar.

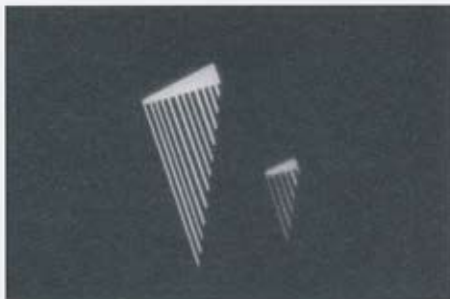
Það leið nokkur tími áður en yngri íslenskir listamenn fóru að vinna á þessu sviði og stafaði það líklega frekar af skorti á aðstöðu en af áhugaleysi. Vídeólist og samþætting myndlistar og tónlistar voru þó kynnt í nýlistadeild Myndlista- og handiðaskóla Íslandsseint á áttunda áratugnum og í kjölfarið lögðu nokkrir þessa nýju nálgun fyrir sig í framhaldsnámi og síðan fleiri og fleiri svo nú eru verk af þessu tagi áberandi í íslenski myndlist. Verk Finnbjörns Finnbjörnssonar (f. 1957), *Innsýn* (1984), er unnið á filmu með tónlist eftir Ingemar Fridell en hin tvö verkin eru nýrri af nálinni. Frá Doddu Maggý (f. 1981) kemur verkið *DeCore (aurae)* (2012) sem er hljóðlaust en blómstrar fram eins og tónverk, byggt á fraktal-flatarmálsfræði þar sem hver ný viðbót við litrík formin endurspeglar form heildarinnar. Verk Sigurðar Guðjónssonar myndlistarmanns (f. 1975) og Önnu Þorvaldsdóttur tónskálds (f. 1977), *Trajectories* (2014),

Karl Kvaran (Ísland / Iceland 1924–1989)
Teikning, 1975, blýantur á pappír / Drawing, 1975, pencil on paper
Listasafn Reykjavíkur / Reykjavík Art Museum

er gott dæmi um samruna listgreina í sjónrænni tónlist. Í sameiningu skapa Sigurður og Anna alltumlykjandi heim þar sem hljóð og mynd skapa dreymin og seiðandi heildarhrif. Verkið var pantað af Miðstöð sjónrænnar tónlistar og frumflutt á hátíð sjónrænnar tónlistar í Hörpu.

Loks er í minni sal litil sýning þar sem hugmyndin um tegul myndlistar og tónlistar er rakin stuttlega gegnum verk íslenskra myndlistarmanna frá því á þriðja áratug liðinnar aldar og allt til okkar tíma. Í þessum hluta sýningarinnar er ekkert verk sem hreyfist og aðeins eitt sem gefur frá sér hljóð, eftir Finnboga Pétursson (f. 1959). Þegar Finnur Jónsson (1892–1993) sýndi fyrstur abstraktverk á Íslandi árið 1925 voru viðbrögðin hörð og fáir virtust skilja hina nýja fagurfræði. Þegar Svavar Guðnason (1909–1988) kom heim tuttugu árum síðar með stóra abstraktsýningu hittu hann fyrir nýjar og móttækilegri kynslóðir. Hann og vinir hans hér heima höfðu þó nokkrar áhyggjur af því að fólk kynni illa að nálgast myndir af þessu tagi því að Björn Franzson skrifar í sýningarbækling og ráðleggur áhorfandanum að hann „reyni að horfa á þær, líkt því sem hann væri að hlýða á hljómlið“. Þarna, við upphaf samfelldrar sögu abstraktmyndlistar

Viking Eggeling (Sivtjód / Sweden 1880–1925 Þýskaland / Germany)
Stíllur úr kvikmynd / Stills from film Diagonal Symphony, 1921
Með leyfi / Courtesy of Light Cone, Paris

á Íslandi, var sem sagt komin gamla hugmyndin um myndlist á grundvelli fagurfræði sem svipaði til tónlistar, hreina og óhlutbundna. Það voru svo ekki bara abstraktlistamennirnir sem höfðu tónlist í huga við myndsköpun sína og á sýningunni má t.d. sjá málverk eftir Jóhannes S. Kjarval (1885–1972) þar sem píanóleikari horfir yfir öxl sér á hrauni runnið landslag og virðist spila það eins og hann sé að lesa af nótum.

Þegar skilningur á venslum listgreina vaknar má greina hann víða. Hugmyndin um sjónræna tónlist á sér djúpar rætur en eins og vonandi má lesa úr sýningunni reyndist hún óþrjótandi uppspretta nýrrar sköpunar.

Sýningin er haldin í samstarfi við Miðstöð sjónrænnar tónlistar og er opnuð á fyrstu hátíð sjónrænnar tónlistar á Íslandi sem fer fram í Hörpu 30. janúar til 2. febrúar 2014. Verk Sigurðar Guðjónssonar og Önnu Þorvaldsdóttur var pantað sérstaklega fyrir hátíðina af Miðstöð sjónrænnar tónlistar. Friðrik Steinn Kristjánsson styrkir sýninguna og hátíðina með úthlutun úr Listasjóði Silfurbergs (Silfurberg Art Fund).

For centuries artists have dreamt of making a "colour organ", a machine that could be played like a musical instrument but that would emit coloured light and even shapes instead of sounds, creating a visual experience akin to listening to a musical composition. Early in the twentieth century, when artists began to paint abstract works, they also looked to musical aesthetics. Music was the purest art form, with no obligation to show pictures or tell stories, existing entirely on its own terms. Abstract art needed new rules since the traditional methods of construction and perspective no longer applied. Artists began to speak of the cadences of line and colour, and even to base their works on musical forms such as the fugue, cantata or sonata. As film began to gain ground, many imagined that this would be the ideal medium to realise the dream of bringing abstract images to life, letting shapes and lines flow in time, rising and falling rhythmically like music. An idea was born about a unified art form – the idea of visual music, which is the subject of the current exhibition – and in the century that has passed this idea has spread and flowered.

Abstraction spread rapidly throughout the Western world. The Swedish artist Viking Eggeling (1880–1925), who had participated in the modernist revolution in Paris and in the Dada performances of the Cabaret Voltaire in Zurich, began to experiment with abstract film at the beginning of the 1920s. His 1924 film *Symphonie diagonale*, included here in the exhibition, marked a turning point in the history of experimental film and visual music. Around 1920 the dream of the colour organ also came true when the Dane Thomas Wilfred (1889–1968) created the Clavilux and held his first "concert" in New York; the conductor Leopold Stokowski was in the audience. The

outcome was a free and abstract play of light in the spirit of abstract expressionism, and Wilfred's *lumia* pieces were shown along with the paintings of Pollock, Rothko and Willem de Kooning at MoMA, in New York, in 1951. One of his *lumia* pieces can be seen in the exhibition in Hafnarhús.

Viking Eggeling died only two weeks after premiering his first film, but German-American artist Oskar Fischinger (1900–1967) and others continued to work on abstract film. Gradually, new technologies offered them more tools for expression – first sound and then colour. Among those who picked up the baton from the pioneers were the American brothers John Whitney (1917–1995) and James Whitney (1921–1982), and their piece *Film Exercise #4* from 1944 can also be seen in the exhibition.

John Whitney also became one of the first to make use of electronic and computer technology in 1961, something that was to revolutionise the field of visual music. Among the younger artists who explored the possibilities of these new tools was the American Stephen Beck (b. 1950), and the exhibition includes two of his pieces from 1971–72. While Beck was working on these pieces, Jeremy Blake (1971–2007) was born. Blake was later to play a role in introducing new generations to visual music at the beginning of the twenty-first century, both in his museum exhibitions and through his collaborations with filmmakers and popular musicians. His visual music works were selected for the Whitney Biennial three times in a row (2000, 2002 and 2004). Blake, too, is represented in the exhibition. In addition, the exhibition features prize-winning works from the very first visual music festival in Iceland, held in the Harpa concert hall in late January and early February of this year.

Some time passed before young artists in Iceland began to work in this field, more due to a lack of equipment than of interest. The idea was eventually introduced by teachers at the art school in Reykjavík and a few students decided to pursue it in their continuing studies abroad – only a few at first but then more and more. Today, works of this kind are an important part of artistic production in Iceland. Three film or video works by Icelandic artists are included in the exhibition. One, a piece by Finnbjörn Finnbjörnsson (b. 1957), *Innsýn (Insight)* (1984), was made on film, with music by Ingemar Fridell. The other two are more recent. Dodda Maggý (b. 1981) presents the computer-generated piece *DeCore (aurae)* (2012), which has no sound but flowers forth like a musical composition, based on fractal geometry. The third work, by the artist Sigurður Guðjónsson (b. 1975) and composer Anna Þorvaldsdóttir (b. 1977), is a good example of the creative merging of visual art and music. Together, Sigurður and Anna create an all-encompassing environment in which music and moving images create a dreamy and enchanting experience. The work was commissioned by the Reykjavík Center for Visual Music and premiered at the Reykjavík Visual Music – Punto y Raya Festival in Harpa.

Finally, in a smaller gallery, the idea of the coming together of music and visual art is briefly traced through the works of Icelandic artists from the 1920s onward. This part of the exhibition has no moving images and only one work that makes any sound at all, by Finnbogi Pétursson (b. 1959). When Finnur Jónsson (1892–1993) became the first to exhibit abstract works in Iceland in 1925, the response was unsympathetic and few seemed to understand this new aesthetic. When Svavar Guðnason

(1909–1988) returned home from Denmark twenty years later with a large exhibition of abstract paintings, he and his friends seem to have worried that Icelanders still might not know how to receive these unusual paintings, and an essay in the catalogue suggests that the viewer "look at them as though he was listening to music". Here, at the beginning of the period when abstraction finally took root in Iceland, we have the old idea of visual art based on musical aesthetics, pure and freed from the world of things and images. Yet we see that it was not only the abstract artists who had music in mind when they created their art: a canvas by the master painter Jóhannes S. Kjarval (1885–1972) shows a piano player looking over his shoulder at a lava-covered landscape, playing as if reading from a musical score.

When an understanding of the close relationship of these forms of artistic expression is awakened, we can find it in the most unexpected places. The idea of visual music has very deep roots and as this exhibition suggests it has proven a fertile source of new artistic creativity.

The exhibition is organized in collaboration with the Reykjavík Center for Visual Music and will open in conjunction with the inaugural Reykjavík Visual Music – Punto y Raya Festival, which will be held at the Harpa concert hall from January 30–February 2, 2014. The new work by Sigurður Guðjónsson and Anna Þorvaldsdóttir was commissioned specifically for the festival by the Reykjavík Center for Visual Music. The exhibition and the festival are funded by Friðrik Steinn Kristjánsson through the Silfurberg Art Fund.